

Modern Trends in the Development of the "Ecological" School of Electoral Research

UDC: 324(477)(1-3):342.845

DOI: 10.15421/172252

Stavchenko SerhiiDr.Sc., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-4091-868X>, 1-704@i.ua**Kryvoshein Vitaliy**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0003-4050-7845>, vvk_1970@ukr.net**Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)**

Abstract

The role of spatial connections in the functioning of the state in modern conditions is growing. In view of this, it is appropriate to consider the political sphere of the state as a territorial-political system, which is a special combination of the state territory, the territorial organization of power and the regional distribution of political activity of the population. In this context, the analysis of electoral statistics in its territorial distribution becomes particularly important. It was this direction that started the school of electoral studies, which arose in Western Europe as a reaction to the strengthening of the role of elections in political life and the quantitative growth of the electoral body. The theoretical and methodological basis of the research of representatives of this school is the "ecological" (contextual, spatial) model of voting analysis, and, accordingly, the school itself is called "ecological"

Purpose: to reveal the current trends in the development of the "ecological" (contextual, spatial) school of electoral research.

The results of the study: proved that the institutionalization of the «ecological» school of electoral research is associated with the activities of F. Gogel, who formulated the basic credo of «ecologicalists» – any research in the field of electoral behavior should be based on comparing election results and factors that may explain these results; it is traced that the further development of the «ecological» school in the second half of the twentieth century – the beginning of the twenty-first century carried out by P. Bois, R. Aron, M. Dogan, R. Heberle, J. Sartori, G. Tingsten, and others.

Conclusions: «ecological» (contextual, spatial) school of electoral research is mainly applied; it focuses on the development of statistical methods for the study of aggregated quantitative data for prognostic purposes; political and geographical approach to the analysis of voting results allows to identify spatial changes in voter behavior; prospects of «ecological» approach to the study of electoral behavior are associated with a combination of classical methods of «ecologicalists» with various techniques of applied analysis (including qualitative).

Keywords: research credo of «ecologicalists» by F. Gogel, model of «historical trauma» by P. Bois, spatial representations of electoral behavior R. Aron, M. Dogan, R. Heberle, J. Sartori, context effect of G. Tingsten

Citation: Stavchenko, S., & Kryvoshein, V. (2022). Modern Trends in the Development of the "Ecological" School of Electoral Research. *Grani*, 25(5), 5-9. <https://doi.org/10.15421/172252>

Сучасні тенденції розвитку «екологічної» школи електоральних досліджень

Ставченко Сергій, Кривошеїн Віталій**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)**

Анотація

Роль просторових зв'язків у функціонуванні держави в сучасних умовах дедалі зростає. З огляду на це політичну сферу держави доцільно розглядати як територіально-політичну систему, яка є особливим поєднанням державної території, територіальної організації влади та регіонального розподілу політичної активності населення. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз виборчої статистики в її територіальному розподілі. Саме цей напрям започаткував школу електоральних досліджень, яка виникла в Західній Європі як реакція на посилення ролі виборів у політичному житті і кількісного зростання виборчого корпусу. Теоретико-методологічною основою досліджень представників цієї школи є «екологічна» (контекстуальна, просторова) модель аналізу голосування, а, відповідно, саму школу прийнято називати «екологічною»

Мета: розкрити сучасні тенденції розвитку «екологічної» (контекстуальної, просторової) школи електоральних досліджень.

Результати дослідження: доведено, що інституалізація «екологічної» школи електоральних досліджень пов'язана з діяльністю Ф. Гогеля, який сформулював основне кредо «екологів» – будь-які дослідження у сфері електоральної поведінки мають базуватися на порівнянні результатів виборів і факторів, що може пояснити ці результати; простежено, що подальший розвиток «екологічної» школи у другій половині XX – на початку XXI століття здійснювали П. Буа, Р. Арон, М. Доган, Р. Хеберле, Дж. Сарторі, Г. Тінгстен та ін.

Висновки: «екологічна» (контекстуальна, просторова) школа електоральних досліджень зосереджена на розробці статистичних методів дослідження агрегованих кількісних даних для прогностичних цілей; політико-географічний підхід до аналізу результатів голосування дозволяє виявити просторові зміни поведінки виборців; перспективи «екологічного» підходу до вивчення електоральної поведінки пов'язані з поєднанням класичних методів «екологів» з різними прийомами прикладного аналізу (у тому числі якісного).

Ключові слова: дослідницьке кредо «екологів» Ф. Гогеля, модель «історичної травми» П. Буа, просторові уявлення про електоральну поведінку Р. Арона, М. Догана, Р. Хеберле, Дж. Сарторі, контекстний ефект Г. Тінгстена

Цитування: Ставченко С., Кривошеїн В. Сучасні тенденції розвитку «екологічної» школи електоральних досліджень. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. Том 25. №5. С. 5-9. <https://doi.org/10.15421/172252>

Стаття надійшла / Article arrived: 12.09.2022

Схвалено до друку / Accepted: 24.10.2022

Вступ. Давно помічена роль просторових зв'язків у функціонуванні держави, яка в сучасних умовах дедалі зростає. З огляду на це політичну сферу держави доцільно розглядати як територіально-політичну систему, яка є особливим поєднанням державної території, територіальної організації влади та регіонального розподілу політичної активності населення. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз виборчої статистики в її територіальному розподілі. Саме цей напрям започаткував школу електоральних досліджень, яка виникла в Західній Європі як реакція на посилення ролі виборів у політичному житті і кількісного зростання виборчого корпусу.

Теоретико-методологічною основою досліджень представників цієї школи є «екологічна» (контекстуальна, просторова) модель аналізу голосування, а, відповідно, саму школу прийнято називати «екологічною» (від давньогрец. οἶκος – середовище, житло і λόγος – вчення, наука). Її основоположниками по праву вважаються: німецький вчений-економіст, статистик Ернст Енгель, який використовував виборчу статистику для отримання інформації про політичні погляди населення; італійський статистик Ораціо Фокарді, який опублікував перше статистичне дослідження італійських виборів 1874, 1876, 1880 і 1895 років, а також французького політолога і географа Андре Зігфріда, який на основі обширного статистичного матеріалу дійшов висновку, що формування політичних поглядів населення, а отже і його електоральна поведінка, обумовлено багатьма чинниками, які ним були згруповані у чотири основні групи: пов'язані з особливостями історичного, адміністративного і соціально-політичного формування країни; обумовлені актуальною соціальною структурою; породжені релігійними перевагами; викликані впливом на область дослідження зовнішнього середовища, а також здатністю цієї області протистояти схожим впливам.

Увійшовши у фокус прикладних досліджень у другій половині XIX ст. у зв'язку з розширенням виборчого корпусу і посиленням ролі виборів у політичному житті західних країн, електоральна проблематика зосереджується на вивченні електорального простору, просторової розстановці політичних сил під час виборів і за результатами виборів. Початково екологічний підхід до дослідження електоральної поведінки набуває суто описового характеру – «екологісти» будували свої висновки на основі оцінки офіційних результатів виборів, які агрегувалися та картографувалися на різних територіальних рівнях (виборча дільниця, кантон, департамент, тощо). Проте з розвитком теоретико-методологічних уявлень про електоральний процес на основі міждисциплінарного синтезу класична «екологічна» школа доповнюється положеннями суміжних галузей знань, що і становить сучасні тенденції розвитку просторових досліджень виборів.

В українському науковому дискурсі проблеми «екологічного» аналізу електоральної поведінки досліджувалися такими авторами, як В. Березинський, Ю. Брайчевський, В. Бунь, О. Вишняк, Е. Гугнін, О. Зубченко, А. Ключкович, О. Косахівська, В. Хмелько, В. Шишацький та ін. Зокрема, останнім часом з'явилися праці О. Бакумова (2016), М. Добиша (2018), І. Поліщука (2016), М. Розік (2019). Незважаючи на те, що українські автори доволі часто звертаються до вирішення окремих питань «екологічного» аналізу електоральної поведінки, проте цілісного уявлення стосовно сучасних тенденцій розвитку «екологічної» школи електоральних досліджень не сформовано. З огляду на це, метою даного дослідження є розкриття сучасних тенденцій розвитку «екологічної» (контекстуальної, просторової) школи електоральних досліджень.

Викладення основного матеріалу. У післявоєнний період класичні постулати екологічного підходу до дослідження електоральної поведінки були розвинені французьким політологом і правником-конституціоналістом Франсуа Гогелем, заслугою якого є те, що він систематизував розрізненні теоретичні положення попередників екологічного аналізу виборів і на цій основі сформулював основне кредо «екологістів»: будь-які наукові дослідження в галузі електоральної поведінки мають ґрунтуватися на співставленні результатів виборів і чинників, котрі можуть пояснити ці результати. Сферу своїх власних досліджень Ф. Гогель окреслював як «соціологію виборів». Тобто він робив наголос не стільки на географічні, скільки на соціальні чинники електорального вибору – співставлення соціальної структури, типів поселення і політичної поведінки Ф. Гогель розглядав як ключ до вирішення дослідницьких завдань «екологістів». Його основною працею є «Географія виборів у Франції в роки Третьої та Четвертої республік» (Goguel, 1951; Goguel, 1970), яка вважається класичним зразком «екологічної» школи електоральних досліджень.

Певній ревізії класичні постулати екологічного підходу до дослідження електоральної поведінки були піддані французьким істориком Полем Буа – ідеї А. Зігфріда він доповнив розглядом середовища з позицій історичного розвитку країни. П. Буа, зокрема, піддав критиці засновника «екологічної школи» за введення їм цілої низки винятків при оцінці голосування, які знижують валідність його моделі. Зокрема, він вказав на недостатність і навіть помилковий характер деяких пояснювальних факторів, які використовував А. Зігфрід. Так, П. Буа у своїй праці «Селяни Заходу: від економічних і соціальних структур до політичних варіантів з часів революції в Сарті» (Bois, 1960) піддав критиці його позицію, згідно з якою релігійні переконання є одним з ключових пояснювальних моментів громадської думки. Клерикалізм, на думку П. Буа, зовсім не є пояснювальним фактором думки з політичних питань. У зв'язку з цим вчений стверджує: «Якщо політична боротьба спочатку здійснювалася в соціальному полі або в якомусь іншому нерелігійному

поле, тільки тоді ми маємо по-справжньому справу з фактором громадської думки. Але у Франції в більшій мірі, ніж де б то не було в світі, боротьба велася на полі клерикалізму; ставкою в цій боротьбі був вплив Церкви на суспільство» (Bois, 1960, p. 112).

На думку П. Буа, іншою помилкою А. Зігфріда є те, що він зводить позиції селянських мас до впливу на них у соціальних рамках знаті і священників та не бачить того, що «за видимою могутністю великого власника і підпорядкування йому ховається згода народу, витoki якої не визначаються тільки економічною залежністю, вони кореняться в далекому минулому» (Bois, 1960, p. 115). П. Буа вважає, що саме в минулому потрібно шукати ключ для розуміння політичної поведінки. І для перевірки такої гіпотези він проводить аналіз політичної поведінки населення департаменту Сарт. Відмітна особливість політичної поведінки населення даного департаменту полягає в тому, що його жителі в роки IV Республіки були розділені таким чином, що одна частина його голосувала за правих, а інша – за лівих. «Спочатку ми зустрічаємося з дуалізмом двох частин населення, яких ніщо не розділяє на перший погляд, а історія їх з'єднує в рамках провінції або одного і того ж департаменту, що знаходиться під владою однієї і тієї ж адміністрації, і які перед лицем великих проблем національного життя займають протилежні позиції ... Одна з частин цього населення здається крайнім авангардом світу... Інша (частина населення) постає як завершення республіканської Франції, підкреслюючи тим самим свій характер по лінії цієї межі; і тим не менше... вона, як і жителі її західної частини, розподілені між огорожами і деревами бокаж» (Bois, 1960, p. 115-116).

П. Буа причини поділу населення департаменту на лівих і правих бачить в спадщині революції 1789 р. Справа в тому, що між 1789 і 1793 рр. стався розрив в політичних позиціях населення, що зберігся аж до XX ст. Цей розрив, на думку П. Буа, був пов'язаний з тим, що в західній частині департаменту духовенство як великий землевласник було важливим учасником економічного та соціального життя. І як власники землі представники духовенства мали тісні стосунки з селянами цієї частини департаменту. На менш родючих землях Сходу даного департаменту більшість селян було бідним. Значна частина населення була представлена ткачами. Ця частина суспільства була значною мірою інтегрована в міське життя і була пов'язана з утвердженням комерційно-ринкових відносин. Вплив представників духовенства в цій частині департаменту носило обмежений характер. У 1790-1792 рр. була проведена націоналізація, а потім продаж землі, яка раніше належала Церкві. Це торкнулося в більшій мірі саме західній частині департаменту, де власність кліру була значною. Однак розпродаж землі, по суті справи, не торкнулася селян цієї частини департаменту: велика частина землі була скуплено представниками міської буржуазії. А тому очікування селянства були обмануті. І не дивно, що населення Заходу

департаменту в своїй більшій частині виявилось незадоволеним революцією. Це викликало бунт шуанов, що ще більше радикалізувало ставлення населення до революції. До того ж на цьому ґрунті відбулося об'єднання селянства, буржуазії і духовенства: «Застарілі прояви ненависті, ревності, роздратування – такий непохитний, але потворний корпус бунту; контрреволюція його одягне в одягу релігії і роялізму» (Bois, 1960, p. 223). Громадянська війна ще більше закріпить цей поділ між двома частинами населення одного і того ж департаменту. Французька революція 1789-1799 рр. привела до утворення потужних, довготривалих ментальних структур, які потім відтворювалися протягом півтора століття.

П. Буа довів, що приклад департаменту Сарт показує, як «травматична» подія може активізувати потенційні конфлікти між антагоністичними соціальними групами і затвердити на десятиліття різні моделі політичної поведінки в одних і тих же або сусідніх регіонах. Модель «історичного травматизму» піднімає величезну за своєю значимістю проблему колективної пам'яті в політиці і проблему розриву між швидкими соціальними зрушеннями і повільною зміною політико-культурного виміру.

Сучасними представниками «екологічної» школи електоральних досліджень є Р. Арон, М. Доган, Р. Хеберле та ін., які поєднали методи просторового аналізу з даними опитувань. Так, французький соціолог Раймон Арон об'єктом дослідження представників «екологічної» школи визначав територіальну одиницю і запропонував аналізувати соціальні групи та їх специфічні риси. Електорат він розглядав як систему різних груп населення, що є розрізненими, але одночасно контактуючими один з одним (Арон, 1992, с. 48).

Французький соціолог Маттей Доган, досліджуючи електоральну поведінку французьких промислових робочих, запропонував «комбінований» метод аналізу електорату, суть якого полягає у виділенні типових з погляду соціально-економічного розвитку «зон» (промислові, аграрні, змішані). На цю класифікацію накладається інша – на кшталт переважної для цієї зони політичної та релігійної орієнтацій. Далі висувається гіпотеза про тенденції електоральної поведінки відповідної соціальної групи, що цікавить, яка перевіряється даними опитувань (Dogan, 1994).

У своїх дослідженнях американський соціолог німецького походження Рудольф Хеберле найважливішою причиною поглибленого вивчення електоральної поведінки громадян вважав виявлення всього комплексу чинників, що визначають їхню політичну поведінку. У методологічному відношенні теорія Р. Хеберле характеризується використанням статистичних методів; він намагався аналізувати взаємозв'язок політики та основних соціально-економічних структур у рамках міждисциплінарних досліджень, приділяючи особливу увагу різноманіттю соціально-економічних

та соціально-структурних детермінант, що мають як історичну, так і територіальну специфіку (Бунь, 2013, с. 200-201).

Пояснювальна модель поведінки виборців, запропонована А. Зігфрідом та його послідовниками, знайшла застосування в Італії, де спостерігається велика різниця між регіонами. За допомогою цієї моделі вдалося виявити закономірності в політичній поведінці міського та сільського населення, визначити особливості формування електоральних переваг жителів «червоних» зон Півночі та Центру, а також «білих» зон Півдня та Півночі (Colomer, 2004).

На думку італійського політолога Джованні Сарторі, просторова однорідність акцентує увагу не на тому, що електорат голосує однаково в різних регіонах, а на тому, що просторові відмінності електоральної поведінки пояснюються іншими соціально-економічними факторами. Існування просторової однорідності виявляється критерієм, по якому партійні системи можна поділити на дві групи: просторово-однорідні та просторово-неоднорідні. Дж. Сарторі поділяв конкурентні партійні системи поділяв на однопартійні (де домінує одна партія), двопартійні, помірно багатопартійні (де «багато» означає «більше трьох») та поляризовані багатопартійні. Така класифікація виявилася корисною лише для аналізу просторово більш-менш однорідних партійних систем, у яких існує вісь семантичних і поведінкових переваг, прийнятих у загальнонаціональному масштабі. У географічно різноманітних партійних системах, типовими прикладами якої є американська, німецька, російська, а також і українська, партії не підпорядковані цій вісі переваг, а навпаки конкретна регіональна чи навіть локальна боротьба за вплив на хоча б тимчасове формування цієї вісі («боротьба за правилами») являє собою рушійну силу електоральної політики. Тут відносини між партіями як мобілізаторами голосів і виборцями є взаємодіючими, а не такими, що спостерігаються між товаровиробниками і споживачами (Сарторі, 2001).

Ключовим для пояснення просторових (територіальних) чинників голосування є ефект контексту, який вперше було сформульовано шведським дослідником Гербертом Тінгстенем. Співставляючи результати виборів і структуру населення в 55 виборчих округах Стокгольма, він виявив, що в округах, де переважає робітничий клас, частка голосів, поданих за лівих, є більшою за чисельність робітників у цьому окрузі, тобто представники інших соціальних груп починають голосувати всупереч типовим поглядам своєї групи, підтримуючи політичні сили, які є найпопулярнішими на своїй території (тобто в своєму виборчому окрузі) (Tingsten, 1937).

Микола Добиш, характеризуючи «ефект контексту» (або як його частіше перекладають українською «ефект сусідства»), наголошує, що проблема такого підходу полягає в тому, що «за його допомогою намагаються пояснити індивідуальний вибір через збірні категорії (соціальної групи чи

населення адміністративної одиниці), що відразу натикається на статистичну похибку, яку називають екологічною. Чим більшою за розміром буде ця об'єднуюча категорія (наприклад, область, а не район), тим більшою є похибка. Також такий підхід не має інтерпретативної сили, тобто не зрозуміло, чому саме так голосують люди, які відносяться до певної категорії» (Добиш, 2018, с. 34-35).

Аби уникнути плутанини з «ефектом друзів і сусідів», про який вперше ще у 1949 р. писав О. Кей (він вказував на сильнішу підтримку кандидатів, які родом з певного місця чи там проживають), М. Добиш пропонує цей ефект називати «ефектом околиці» чи «ефектом району», бо локальний контекст інтерпретується як вплив на результати голосування інтенсивності місцевих комунікацій в сім'ї, родині, з друзями, на роботі, з сусідами та іншими, які зазвичай обмежені територією проживання людини (Добиш, 2018, с. 35).

Отже, зауважує М. Добиш, «контекст у географії зазвичай розуміють як ефект сусідства, якщо йдеться про кореляцію з результатами голосування місцевості проживання чи ефект регіону, коли саме регіон проживання набуває прогностичної сили у поясненні політичного вибору населення. Однак, сам факт наявності цих статистичних взаємозалежностей не має пояснювальної сили. У випадку ефекту сусідства західні географи найчастіше роблять спроби знайти причинно-наслідкові зв'язки, аналізуючи закономірності комунікації на індивідуальному рівні, апелюючи до підпорядкування соціальним нормам, які панують на території чи впливу інституцій, які локально впливають на індивідуальну поведінку» (Добиш, 2018, с. 35).

Висновки. Таким чином, «екологічна» (контекстуальна, просторова) школа електоральних досліджень, яка сформувалася у другій половині XIX – початку XX ст. в рамках політико-географічного підходу щодо дослідження держав, де особливу роль відіграє аналіз виборчої статистики в її територіальному розподілі, у післявоєнний період була розвинена під впливом суміжних галузей. Зокрема, на основі вивчення електоральної статистики була сформульована контекстуальна («екологічна») модель аналізу голосування, де ключовим фактором, що визначає електоральні позиції виборця і його електоральну поведінку, є оточення, в якому знаходиться цей виборець. Інституціоналізація «екологічної» (контекстуальної, просторової) школи електоральних досліджень пов'язана з діяльністю Франсуа Гогеля, який сформулював основне кредо «екологів»: будь-які наукові дослідження в галузі електоральної поведінки мають ґрунтуватися на співставленні результатів виборів і чинників, котрі можуть пояснити ці результати.

Аналіз стану і функцій складових територіально-політичної системи держави, її зв'язок із зовнішньополітичним середовищем становить основний зміст політико-географічного підходу щодо дослідження держав. Метою такого підходу є не лише

опис регіонально-політичних відмінностей держави, а й дослідження її політичної структури щодо пропорційності, цілісності та зрівноваженості. Значні територіальні диспропорції політичного розвитку, дисбаланс регіонально-політичних сил, політико-ментальна відчуженість регіонів розглядаються в рамках запропонованого підходу як негативний чинник формування і функціонування політичної системи держави. Водночас, наявність регіонально-політичних суперечностей у державі є неминучою, не створює глибокої системної кризи за умови, що ці суперечності не мають антагоністичного, деструктивного характеру і підлягають системному саморегулюванню. Здатність до саморегулювання теж досягається оптимальною територіальною структурою. Отже, у політико-географічному сенсі, абстрагуючись від ідеологічних і культурних аспектів, державна ідея – це синтез інтересів різних територіальних груп суспільства, а також поєднання їхніх основних ідентифікаційних ознак (духовна культура, мова, традиції, історичні цінності) та

регіональних соціально-економічних інтересів. При цьому варто мати на увазі, що формування території в ментальному та політичному плані відбувалося досить нерівномірно.

Подальший розвиток «екологічної» школи у другій половині XX ст. – початку XXI ст. здійснили Поль Буа, Раймон Арон, Маттей Доган, Рудольф Хеберле, Джованні Сарторі, Герберт Тінгстен та ін. У цілому, розвиток досліджень у рамках «екологічної» (контекстуальної, просторової) школи набув переважно прикладного характеру. Основна увага була зосереджена на розвитку статистичних методів дослідження укрупнених кількісних даних у прогностичних цілях. І хоча географічний підхід до виборів обмежений через свій описовий характер, але саме він дозволяє виявити просторову зміну поведінки виборців. Отже, і сьогодні «екологічний» підхід до дослідження електоральної поведінки не втратив своєї актуальності, проте потребує доповненості іншими техніками прикладного аналізу (в т.ч. і якісними).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Арон, Р. (1992). *Етапы развития социологической мысли*. М.: Изд. группа «Прогресс» – «Политика».
- Бакумов, О. С. (2016). Електоральна поведінка українських виборців в 2010-2014 рр.: кластерний аналіз. *Форум права*, 3, 19-24.
- Бунь, В. (2013). Теоретичні підходи до аналізу електорального вибору. *Вісник Львівського університету. Сер.: Філософсько-політологічні студії*, 3, 200-212.
- Добиш, М. П. (2018). Сучасні тренди електорально-географічних досліджень в світі та розвиток електоральної географії в Україні. *Український географічний журнал*, 4(104), 33-40.
- Поліщук, І. О. (2016). Концептуально-методологічні основи дослідження виборчих практик. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: Філософія, філософія права, соціологія, політологія, 3(30), 89-94.
- Розік, М. В. (2019). Теоретичні підходи до аналізу електоральної поведінки. *Гілея: науковий вісник*, 144, 112-118.
- Сарторі, Дж. (2001). *Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів*. К.: АртЕк.
- Bois, P. (1960). *Paysans de l'Ouest: des structures économiques et sociales aux options politiques depuis l'époque révolutionnaire dans la Sarthe*. Paris; La Haye: Mouton & Co.
- Colomer, J. M. (2004). The Strategy and History of Electoral System Choice. In J. M. Colomer (ed.), *Handbook of Electoral System Choice* (pp. 3-78). Houndmills: Palgrave.
- Dogan, M. (1994). Limits to quantification in comparative politics. In M. Dogan, & A. Kazancigil (Eds.), *Comparing nation* (pp. 35-71). Oxford: Blackwell.
- Goguel, F. (1951). *Géographie des élections françaises de 1870 à 1951*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Goguel, F. (1970). *Géographie des élections françaises sous la Troisième et la Quatrième République*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Tingsten, H. (1937). *Political Behavior: Studies in Election Statistics*. London: P.S. King and Son.

REFERENCES

- Aron, R. (1992). *Stages of development of sociological thought*. M.: Ed. group "Progress" - "Politics".
- Bakumov, O. S. (2016). Electoral behavior of Ukrainian voters in 2010-2014: cluster analysis. *Law Forum*, 3, 19-24.
- Bois, P. (1960). *Paysans de l'Ouest: des structures économiques et sociales aux options politiques depuis l'époque révolutionnaire dans la Sarthe*. Paris; La Haye: Mouton & Co.
- Bun, V. (2013). Theoretical approaches to the analysis of electoral choice. *Bulletin of Lviv University. Ser.: Philosophical and political studies*, 3, 200-212.
- Colomer, J. M. (2004). The Strategy and History of Electoral System Choice. In J. M. Colomer (ed.), *Handbook of Electoral System Choice* (pp. 3-78). Houndmills: Palgrave.
- Dobysh, M. P. (2018). Current trends in electoral geography research in the world and the development of electoral geography in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*, 4(104), 33-40.
- Dogan, M. (1994). Limits to quantification in comparative politics. In M. Dogan, & A. Kazancigil (Eds.), *Comparing nation* (pp. 35-71). Oxford: Blackwell.
- Goguel, F. (1951). *Géographie des élections françaises de 1870 à 1951*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Goguel, F. (1970). *Géographie des élections françaises sous la Troisième et la Quatrième République*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Polishchuk, I. O. (2016). Conceptual and methodological foundations of the study of election practices. *Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise"*. Ser.: Philosophy, philosophy of law, sociology, political science, 3(30), 89-94.
- Rozik, M. V. (2019). Theoretical approaches to the analysis of electoral behavior. *Gileia: scientific bulletin*, 144, 112-118.
- Sartori, J. (2001). *Comparative Constitutional Engineering: A Study of Structures, Motives, and Outcomes*. K.: ArtEk.
- Tingsten, H. (1937). *Political Behavior: Studies in Election Statistics*. London: P.S. King and Son.